

Wstęp

Oddajemy do rąk Czytelników publikację pt. *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku: Prasa organizacji politycznych*, stanowiącą pokłosie II ogólnopolskiej konferencji naukowej pod tym samym tytułem, współorganizowanej przez Zakład Ruchów Społecznych i Politycznych Instytutu Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku oraz Instytut Studiów Kobiecth. Prace konferencyjno-studyjne odbywały się w Białymstoku i Supraślu w dniach 29-30 czerwca 2017 roku.

Publikując ten tom, konsekwentnie kształtujemy tradycję debat konferencyjnych wraz z odzwierciedlającą ich treść cykliczną publikacją tomów konferencyjnych poświęconych obecności polityki i polityków w prasie XX i XXI wieku.

W tegorocznej edycji przedmiotem zainteresowania uczestników realizowanego od 2016 roku projektu naukowego stała się prasa organizacji politycznych. Pod tym pojęciem Autorki i Autorzy tomu rozumieją zarówno państwo, jak i jego instytucje polityczne, również partie polityczne, ruchy społeczne o ambicjach politycznych (np. polska „Solidarność”), upolitycznione struktury niepodległościowe (np. Fronty Wyzwolenia), ale też organizacje prorównościowe, takie jak Liga Kobiecth, czy część struktur pozarządowych, tj. fundacje i stowarzyszenia.

Na tom pokonferencyjny złożyło się blisko trzydzieści interesujących wypowiedzi, które w formie powiązanych ze sobą tematycznie artykułów (podrozdziałów) współtworzą sześć rozdziałów niniejszej publikacji.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Rola kobiecej prasy społeczno-politycznej i jej publicystek w aktywizacji kobiet w XX wieku*, zaprezentowano:

- ukazujący się w latach 1908-1919 organ prasowy Zjednoczonego Koła Ziemianek „Ziemianka”,
- prasę politycznych organizacji kobiecych w Polsce w latach 1917-1939,
- podstawowe założenia Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiecth w świetle „Mody i Życia Praktycznego” (1946-1951),
- przekaz propagandowy rozpowszechniany w latach 1946-1952 przez Społeczno-Obywatelską Ligę Kobiecth (Ligę Kobiecth) na łamach pisma „Poznajmy Prawdę”,
- publikowane na łamach dwutygodnika „Kobieta Dzisiejsza” informacje dotyczące formowania struktur Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiecth,

- opis aktywności kół gospodyń wiejskich na łamach „Przyjaciółki” w początkach lat 60. XX wieku,
- dokonania Marii Koszutskiej jako komunistycznej publicystki polityczno-partyjnej.

W rozdziale drugim, pod tytułem *Stoleczna i prowincjonalna prasa lewicowa pierwszej połowy XX wieku*, ukazane zostały:

- tygodnik „Ogniwo” z lat 1902-1905 jako „legalna ekspozytura” PPS,
- prasa socjalistyczna wydawana w Krakowie w latach 1900-1914,
- popularny dziennik socjalistyczny „Głos Stolicy” łączący w swoim przekazie treści sensacyjne z politycznymi,
- prasa Związku Syndykalistów Polskich w latach II wojny światowej.

W rozdziale trzecim, o tytule *Regionalna i lokalna prasa społeczno-polityczno-informacyjna w XX wieku*, scharakteryzowano:

- prasę regionalną (na przykładzie województwa pomorskiego) jako źródło do dziejów obozu władzy w Polsce w latach 1926-1939,
- warunki funkcjonowania polskojęzycznej prasy polityczno-informacyjnej województwa poleskiego w latach 1921-1939,
- prasę organizacji kombatanckich w międzywojennym Krakowie,
- lokalne czasopismo „Ziemia Sandomierska” ukazujące się w przełomowym okresie lat 1989-1991.

W rozdziale czwartym, zatytułowanym *Prasa społeczno-polityczna diaspory polskiej w Europie*, zaprezentowano:

- „Gazetę Robotniczą” z lat 1891-1893 będącą organem prasowym Towarzystwa Socjalistów Polskich w Berlinie,
- prasę polskich ugrupowań politycznych w Rosji w 1917 roku i jej stanowisko wobec koncepcji utworzenia Korpusów Polskich,
- czasopisma polskiej mniejszości narodowej w międzywojennej Republice Litewskiej,
- „Dziennik Polski” pełniący w latach 1940-1943 rolę „tuby” polskiego emigracyjnego rządu w Londynie,
- „Jutro Polski” – periodyk wydawany w Londynie w latach 1944-1992.

W rozdziale piątym, pod tytułem *Prasa oficjalna i drugoobiegowa w Polsce Ludowej*, scharakteryzowano:

- postawę PZPR wobec prasy fachowej na przykładzie „Walczymy o Stal”,
- „Sztandar Ludu” z lat 1956-1970 jako organ prasowy Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie,
- założenia i cele „Samoobrony Polskiej” będącej organem prasowym Komitetu Samoobrony Polskiej.

W rozdziale szóstym, zatytułowanym *Historyczne uwarunkowania funkcjonowania prasy politycznej i urzędowej na przełomie wieków XX i XXI*, analizie poddano:

- proces kształtowania wizerunku politycznego na przykładzie prasy ruchu narodowego w Polsce po 1989 roku,
- publikacje Sławomira Sierakowskiego na łamach „Krytyki Politycznej” w latach 2002-2016,
- zawartość czasopisma „Niedziela” za rok 2016,
- sprawozdawczość sejmową zamieszczaną na łamach urzędowej prasy specjalistycznej.

Tradycja komunikowania się organizacji politycznych, np. partii typu koteryjnego, za pośrednictwem własnych tytułów prasowych z szeregami członkowskimi, a w szerszym wymiarze z sympatykami (wyborcami), sięga XVIII wieku, pełnię rozwoju osiągnęła zaś pod koniec XIX wieku wraz z powstaniem partii masowych. Postępującej aktywizacji organizacyjnej (społeczno-politycznej) towarzyszył intensywny proces alfabetyzacji europejskich społeczeństw. Tak ukształtowała się „baza konsumencka” prasy organizacji politycznych.

W ramach publikowanych w niniejszym tomie wypowiedzi Autorki i Autorzy podjęli próbę przyjrzenia się prasie ogólnie, szczególnie natomiast zgłębiając prasę organizacji społeczno-politycznych. Uczynili to w trzech wymiarach jej publicznego oddziaływania – w makro-, mikro- i nanoskali – eksponując odpowiednio tematykę ujmowaną w perspektywie międzynarodowej, krajowej i lokalnej (także indywidualnej).

Pośród wielu celów badawczych zdefiniowanych przez grono autorskie było m.in. znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

- W jakich uwarunkowaniach zewnętrznych i wewnętrznych przebiegał proces zaniku prasy organizacji politycznych?
- Czy bezpowrotnie minęły czasy, gdy tak jak po odzyskaniu niepodległości polska prasa wypełniała funkcje organizatorsko-polityczne, kształtując ówczesną scenę polityczną i system polityczny?
- Czy ten typ prasy był tak ważny, ponieważ przez długi czas stanowił jedyne powszechnie dostępne medium, które mogło prezentować polityków i ich programy?
- Czy do historii przeszły już czasy, kiedy prasa kształtowała normy kultury politycznej i stanowiła swoiste dopełnienie parlamentu, przenosząc dyskusje parlamentarne na swoje łamy?
- Czy nie jest stereotypem pogląd, że wraz z końcem II wojny światowej w wolnym świecie zapoczątkowany został proces upadku tego typu publikatorów?

- Czy rzeczywiście za żelazną kurtyną proces ten był odsunięty w czasie o kilkadziesiąt lat i dokonał się dopiero w ostatniej dekadzie minionego stulecia?
- Na ile znikanie z rynku wydawniczego prasy organizacji politycznych było pochodną ekspansji telewizji i Internetu, a na ile postępujących równoległe procesów polityzacji dziennikarzy i mediatyzacji polityków?
- Czy pod wpływem tych czynników prasa ostatecznie odpartyjniła się i skomercjalizowała?
- Czy odpartyjnienie okazuje się być równoznaczne z odpolitycznieniem?
- Czy współcześnie, gdy nie ma już praktycznie oficjalnych organów partyjnych, powstałej luki nie wypełniają sympatie polityczne dziennikarzy oraz wykorzystujący ich politycy?

Nie na wszystkie spośród tych pytań uczestnicy projektu naukowego zdołali znaleźć wyczerpujące odpowiedzi. Niektórych z nich nie podjęli wcale, uznając, iż są mniej istotne. Kluczowe dla sukcesu naukowego konferencji, potwierdzonego zawartością tomu pokonferencyjnego, okazało się poszerzenie przez Autorki i Autorów pierwotnych ram refleksji i uzupełnienie katalogu pytań badawczych. Zaowocowało to m.in. wyeksponowaniem zagadnień związanych z rolą kobiecej prasy społeczno-politycznej i jej publicystek w aktywizacji kobiet w XX wieku. Podobnie rzecz się ma z podjętą problematyką dotyczącą specyfiki prasy społeczno-politycznej ukazującej się na gruncie regionalnym i lokalnym oraz tej wydawanej poza krajem, a także kolportowanej w obiegu oficjalnym i nieoficjalnym, jak też zapomnianej prasy urzędowej.

Podjęcie w tak szerokim zakresie zagadnienia prasy kobiecej i kobiet w prasie stanowi dla niżej podpisanych animatorów projektu naukowego *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku* swoistą zachętę, by w trzeciej jego odsłonie skupić się wyłącznie na tej problematyce badawczej. Oddając do rąk Czytelniczek i Czytelników niniejszy tom, zachęcamy więc nie tylko do jego lektury, ale też do poszukiwania w nim inspiracji do dalszych badań, zwłaszcza tych uwzględniających charakter obecności polityki w prasie kobiecej.

Małgorzata Dajnowicz
Adam Miodowski